

estniske arkiver. Forhåbentlig vil fortsættelsen foreligge inden længe, først derefter bliver det muligt at danne sig et endeligt indtryk af dette vældige problemkompleks.

Vello Helk

Die Denkwürdigkeiten des Burggrafen und Grafen Christoph zu Dohna (1665–1733). Eingeleitet, erläutert und deutsch herausgegeben von *Rudolf Grieser*. Veröffentlichungen der Niedersächsischen Archivverwaltung, Heft 33. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1974. 269 s. DM 42.

Grev Christoph zu Dohna, der stod i brandenburg-preussisk tjeneste 1679–1716, nedskrev sine erindringer i årene 1729–1733, indtil døden afbrød ham i hans forfattervirksomhed. På grundlag af en afskrift efter den franske original blev disse memoirer publiceret af Friedrich von Raumer i 1833, nøjagtig 100 år efter forfatterens død. Raumers udgave var imidlertid sparsomt kommenteret og behæftet med mange fejl, og dette er begrundelsen for, at Rudolf Grieser, Den nedersachsiske Arkivforvaltnings organisator og leder i de to første decennier efter 2. verdenskrig, nu har besørget en ny udgave, der er en gennemkommenteret oversættelse til tysk af Raumers trykte tekst, idet såvel originalen som afskriften formodes at være gået tabt.

I sine talrige kommentarer har Grieser søgt at berigtige de fejlagtige data i Raumers udgave, hvad enten de hidrører fra trykningen, fra afskriverens uopmærksomhed eller fra den aldrende forfatters hukommelsessvigt, og i sin værdifulde introduktion har han ydermere søgt at fastslå forfatterens personlighedstype, idet han grundigt har gjort rede for memoirenes stærke, men langtfra entydige tendens. Kildens benyttelse er herved blevet mindre problematisk.

Spørgsmålet er så, hvad kilden kan benyttes til. Dohnas beretning indeholder interessante militærhistoriske enkeltheder om hans deltagelse i Brandenburgs felttog i 1680'erne og 1690'erne, der gav ham rang af generalmajor (1704 forfremmedes han til general-løjtnant). Først og fremmest omhandler memoirene dog livet ved hoffet i Berlin under kurfyrst Frederik III af Brandenburg (fra 1701 kong Frederik I af Preussen), hos hvem Dohna var kammerherre. På sin observationspost i fyrstens nærhed havde Dohna rig lejlighed til at iagttage de personer, der befandt sig »auf den höchsten Stufen der Gunst«, samt deres indbyrdes intrigespil, og disse iagttagelser gengives dels efter hukommelsen, dels efter tidligere optegnelser i en fortællestil, der snart tynges af moraliserende betragtninger, snart livagtiggøres af elegante – men naturligvis ofte fiktive – replikskifter i direkte tale. Mange episoder – som f. eks. Peter den Stores besøg i Marienwerder 1709 – serveres med en humoristisk pointe. Foruden at være underholdende læsning tegner memoirene et anskueligt billede af hofsamfundets politiske handlingsmønster, af magtkampen mellem de mægtige »favoritter«, der på denne tid dominerede udformningen af Brandenburg-Preussens politik. Sammenholdes memoirene med den samme type oplysninger i samtidige gesandtskabsindberetninger, bliver de en vigtig kilde til de forskellige enkeltpersoners skiftende politiske indflydelse, især fordi historikeren – så vidt vides – mangler konference- og resolutionsprotokollerne til en stor del af denne periode.

Dette til trods er memoirene dog af begrænset betydning for den politiske historie. Refleksioner over Brandenburg-Preussens og andre staters interesser og motiver møder man yderst sjældent – og kun når fortællingen bevæger sig ind på de få tilfælde, hvor Dohna betroedes opgaver af realpolitisk karakter. I disse tilfælde – særlig i beretningen om Dohnas sendefærd 1699–1700 som envoyé extraordinaire til det engelske hof – spækkes fremstillingen med gengivelser af politiske aktstykker. Det fremgår tydeligt af memoir-

terne, at forfatteren under den første preusserkonge normalt ikke indviedes i vigtige stats-sager, selv om han i høj grad interesserede sig derfor. Anderledes i kong Frederik Vilhelm I's tre første regeringsår, da Dohna delagtiggjordes i statens politiske ledelse og efter flere iagttageres mening reelt fik position som premierminister. Så meget desto mere beklageligt er det, at memoirene slutter med tronskiftet i februar 1713. Set ud fra en dansk synsvinkel er dette ligefrem begrædeligt, fordi Preussen netop i årene 1713-14 kastede sig ud i den nordiske politik og forberedte et angreb på Danmark som følge af hemmelige forhandlinger med det gottorpske diplomati og den russiske feltmarskal. Havde Dohna kunnet fortsætte sine memoirer, havde de utvivlsomt også fået danmarkshistorisk interesse.

Grev Christoph zu Dohnas erindringer er fængslende læsning og et værdigt monument fra det 18. århundredes tidlige memoirekultur. Derudover er de en vigtig kilde til den preussiske absolutismes politiske stil og midler, men ikke til dens politiske mål og motiver. Man må derfor spørge sig, om ikke Grieser tager munden lidt for fuld, når han afslutter sin introduktion med at betegne memoirene som »eine geschichtliche Quelle höchstens Ranges« til den første preusserkonges regeringstid. Hermed være dog ikke sagt, at memoirenes betydning ikke er stor nok til at berettiggøre denne genudgivelse.

Hans Bagger

James Cavallie: Från fred till krig. De finansiella problemen kring krigsutbrottet år 1700. Studia Historica Upsaliensia 68, Kristianstad, 1975. 316 s.

Mens hovedtrækkene i Sveriges diplomatiske og militære handlingsmønster omkring Den store nordiske Krigs udbrud findes fyldestgørende behandlet i litteraturen, har man hidtil savnet en grundig og veldokumenteret redegørelse for den svenske oprustnings finansiering. Herpå er der nu rådet bod med den svenske arkivar, James Cavallies afhandling, der omfatter mobiliseringsperioden fra august 1699 til hovedstyrkens landgang på Sjælland i juli 1700, og som er udarbejdet inden for rammerne af Uppsala-projektet »Sociala och statsfinansiella problem i 1600-talets svenska samhälle«. Af de øvrige deltagere i dette forskningsprojekt, der allerede har manifesteret sig i en række værker om det 17. årh.s krigsfinansiering, har hidtil kun Hans Landberg beskæftiget sig med de finansielle problemer i forbindelse med omstillingen fra fred til krig, nemlig i sine arbejder om Sveriges forberedelser 1654-55 til krigen mod Polen (jvnf. HT 12:V, s. 249 f. samt Bind 75, s. 248 f.).

Straks i bogens indledning tager Cavallie stilling til Landbergs resultater, som han finder repræsentative for størstedelen af den svenske stormagtstid. Derimod karakteriseres mobiliseringssituationen i 1699/1700 som unik, fordi Sverige nu ikke blot rådede over en stående hær af betydelige dimensioner, men også over et antal allerede hvervede regimenter, hvis underhold finansieredes ved kronens regelmæssige indtægter fra Østersø-provinserne; i modsætning til tidligere havde man desuden pengereserver at tære på. Trods langvarig misvækst i slutningen af 1690'erne var Sveriges finansielle stilling omkring århundredskiftet relativt uproblematisk.

Disse sammenlignende synspunkter, der i indledningen fremtræder som en apriorisk konstatering, gentages som undersøgelsens hovedresultat i slutkonklusionen. De burde vel derfor have været forbeholdt denne. Nu opnår forf., at hans hovedproblemstilling, der formuleres umiddelbart efter indledningens karakteristik af situationens problemløshed, og som angives at tage sigte på en undersøgelse af de finansielle problemer i den stipulerede mobiliseringsperiode, kommer til at virke urimelig uinteressant. Heldigvis vækkes læserens forventning dog til live igen, da der også skitseres en ledsagende pro-